

Мр Бранко Матић

ДОДАТАК СТУДИЈИ КУЛТУРНОГ НАСЛЕЂА

Студијом нису обухваћени неки аспекти културног наслеђа који га свакако чине. Како се ради о неколико врло важних ствари у вези са културним наслеђем износим их у овом Додатку као своје предлоге, јер сам сигуран да могу унапредити културу Осечине. За сваки од њих треба прибавити мишљење стручњака Завода и других релевантних институција и појединаца.

А) СТАРА ГРОБЉА

На територији општине Осечина постоји велики број старих гробаља која се најчешће у народу називају Мацарска. Поред њих у сваком селу постоје стара гробаља у којима су сахрањени њихови најстарији становници.

О свим гробљима треба сачинити јединствену евиденцију и обавити попис и опис постојећих споменика, јер међу њима им врло интересантних по облику и тексту који је на њима. Понеки од њих су споменици личности важних за културно наслеђе општине Осечина као нпр. Михајло Недић (вероватно Јелино гробље), свештеник Поповић (гробље у Јовићима), свештеник Захарије Протић (гробље у Лопатњу) итд.

Такође треба трајно решити питање одржавања постојећих гробаља у смислу уклањања растиња и повремене обнове натписа на споменицима. За ово треба сваке године планирати одређена средства. Јавни радови су вероватно најбољи начин да се ово успешно обавља. Друго решење је запошљавање одговарајуће особе којој би само то био посао током целе године. Уз одговарајуће возило и опрему резултати би били видљиви и вишеструко корисни.

НАПОМЕНА:

Као су сеоска гробаља већ попуњена, дуже време се сахране обављају по њивама и ливадама што је катастрофално погрешно и то треба хитно прекинути, одговарајућим општинским мерама и инспекцијским контролама. У вези са овим треба успоставити сарадњу са Црквом и свештеницима јер ако би они одбили опело ако сахрањивање није у гробљу, ствари би се брзо уредиле. Општинска власт треба пре тога да хитно пропише ову област и обезбеди проширење редовних гробаља у највећим селима, а врло брзо и у свим другим.

У вези са овим указујем да се сахрањивањем мимо гробаља драстично умањује вредност земљишта и могућност туристичког искоришћевања села. Не треба ни занемарити да присутност толико појединачних гробаља по ливадама, најчешће поред пута одаје негативну слику о нама самима сваком ко нам долази у госте.

Б) СТАРЕ ЗГРАДЕ У ВАРОШИЦИ ОСЕЧИНИ

У варошици су постојале или постоји више зграда различите величине, намене и старости које за Осечину представљају одређену вредност. Неке од њих више не постоје и требало би их обновити, а постојеће захтевају одговарајуће мере.

Међу објектима који су раније постојали на првом месту истичем **Звоник у уз стару цркву** о којем сам своје предлоге дао у оквиру „Мишљења и предлога о Студији...“ под тачком 18 А 1).

На другом месту истичем **Собрашице у црквеном дрворишту** о којима сам своје предлоге такође дао у оквиру „Мишљења и предлога о Студији...“ под тачком 18 А 2).

На трећем месту наводим **Воденицу на почетку Пискавица** која је срушена пре десетак година, **што је ужасна грешка и глупост**, јер је она сама а поготову са локацијом на 300 метара од центра Осечине врхунски пример културног наслеђа које је могло бити у функцији. (Указујем на пример воденице у Ваљеву на јазу Градца непосредно испод бетонске бране.) Њено постојање и рад би у време Сајма шљива али и у свако друго време за

посетиоце Осечине била права атракција. Због тога ову воденицу треба обновити на основу сачуваних фотографија које поседујем и знања које поседују стручњаци Завода. Друго решење је да се на локацију срушене воденице пресели воденица која није у функцији а која се налази у ливади преко пута скретања за Јанчиће, на пола пута према Драгијевици. (Ово наравно захтева регулисање проблема власништва.) У обновљеној воденици треба обезбедити сталног воденичара-е!

Напомена:

Када већ говорим о воденици подсећам да постоји воденица на Јадру непосредно изнад гвозденог моста која је у функцији и коју такође треба заштити. Није ми познато у каквом је стању сада, али знам да је постојала и воденица на Јадру непосредно испод ушћа реке Пецке коју би такође требало заштити и сачувати.

Први млин у Осечини који је са браном на Јадру подигао Драган Богосављевић Суљага би било могуће обновити по сачуваним фотографијама.

Врло интересантан објекат је и **Магацин Станоја Степановића** који се налази у центру Осечине и вероватно ће у процесу реституције бити враћен Мики Степановићу. Уколико објекат није потребан будућим власницима реституцију уз правичну вредност треба извршити у новцу, а за објекат пронаћи прикладну намену. Наравно пре тога га треба обновити пошто је урушен.

Урушена је и бивша **Путара пре гвозденог моста**, коју треба обновити као пример посебне врсте објеката у функцији одржавања тадашњег макадамског пута. Мислим да би се за обновљени објекат лако нашла садржина, која може бити и стамбена али без мењања изгледа објекта.

У дворишту садашње пољопривредне апотеке постоји **Стара спратна кућа Душана Зељића кожуре** која је сада сигурно најстарија зграда у Осечини. Треба је откупити од садашњег власника и преместити на прикладну локацију као својеврсну успомену на настанак варошице и старе занате. (Мислим да треба размислити и о зградама иза ове зграде, дубље у дворишту под брдом.)

Међу најстарије зграда у Осечини спада и **стара спратна кућа породице Јанчић** у којој је 30-тих година била прва пошта, што свакако треба обележити.

У двориштима породичних кућа постоје још неке зграде о чијем спашавању и премештању треба размислити. Ради се о магацима, вајатима, хлебним фурунама и сл. које већ сада представљају дубоку прошлост и треба их сачувати. Ако се усвоји предлог стручњака Завода о музеју на отвореном све ово може бити остварено у складу са тим предлогом.

Слично треба поступити и са појединим занатским радњама које такође представљају успомену на настанак варошице и посебну варошку народну делатност – занатство. Ту се најпре ради о следећим занатским радњама: **столарска** (поч. Божа Матић нпр.), **коларска** (поч. Арсен Миловановић), **ковачка** (има их више, нпр. поч. Јордан радовановић), **бачварска** (поч. Миодрага Миљковића), **обућарска** (поч. Чедомира Глигорића) и сл. Овде свакако треба додати и **радњу за израду народног одела** којих је било више, **бојацијску** (Цветка и Димитрија Пантића). Посебно указујем на постојање **вуновлачаре** која још увек ради а коју ОБАВЕЗНО треба сачувати. Такође постоји сачувана **лимарска радња и алат** (и фала Богу жив мајстор Драган Јефтић - клонфер) коју треба откупити и сачувати. Све ове занатске радње би се могле поставити у магацину породице Степановића уколико би дошло до његовог откупа. Пример како то треба уредити постоји у Ваљевском музеју!

Породична кућа Горана Пантића у центру Осечине је прва зграда у Осечини изграђена 30-тих година по стручно сачињеном и званично одобреном пројекту. Њеној фасади треба вратити првобитни изглед, што не захтева велика средства.

Овом списку треба додати и уграду породице Гачић у центру Осечине.

В) ПОСЛЕРАТНЕ ЗГРАДЕ У ВАРОШИЦИ ОСЕЧИНИ

У варошици постоји више зграда различите величине и намене и сличне старости (изграђене око 1950. године) које за Осечину представљају вредност, јер су примери послератне обнове и изградње која је била од пресудног утицаја за садашњост варошице. Подсећам да је у релативно кратком периоду после Другог светског рада државним средствима (Републике Србије и ФНР Југославије) изграђен сада незамислив број објеката, којима је одређен правац будућег развоја општине Осечина. То су објекти: Етиваже у садашњој Подгорини фрухт, Магацина поред Јадра који је сада такође власништво Подгорине фрухт, Магацин Воћара на зеленој пијаци, Општинска и судска зграда, Дом културе, Доња школа, Дом здравља, првобитна Зграда милиције, зграда Задружног савеза, стамбене зграде поред зелене пијаче, стамбене зграде поред Дома здравља и стамбене зграде у Колонији. Ту спада и на жалост катастрофално погрешном продајом уништена зграда Кафане Центар. Свакако овде треба додати и више Индустријских сушара за шљиве (једно или двотунелских) које су изграђене у скоро сваком селу. Најближа је под Марићима.

Већину ових зграда треба обележити прикладним таблама. Неке од њих имају посебну локацију и карактер због чега их треба посматрати као Непокретно Културно Добро (НКД) и обухватити Студијом о културном наслеђу.

Овде првенствено мислим о три до четири зграде за које је могуће пронаћи решење и обезбедити врло важне намене које директно подпадају под културно наслеђе. За сваку ћу зато дати посебно мишљење и предлог.

1) Магацина поред Јадра. Ради се о изванредном објекту који је сада у оквиру Подгорине фрухт, чије власнике треба љубазно замилити да га поклоне општини Осечина, што верујем да би они учинили јер им уопште није потребан. (Или их можда треба подсетити на Законе о заштити животне средине који се односе и на реку Јадар.) Тај објекат треба реновирати уз задржавање садашег габарита и изгледа и доделити га Омладини Осечине, првенствено за Фолклорно друштво које има врхунске резултате и важност. Тиме би они трајно решили питање смештаја опреме и проба што представља кључни услов њиховог рада.

2) Магацин Воћара на зеленој пијаци Такође се ради о изванредном објекту за који не знам садашњу структуру власништва и како је до ње дошло. Без обзира на то вероватно је могуће са власницима постићи договор о откупу уз одговарајућу надокнаду. Наиме потпуно је апсурдно да се у таквој згради и на таквом месту налазе станови и складиште. Та зграда је идеално место за покривену тржницу прехрамбених производа са села, оригиналних шљивиних колача и наравно праве подгорске ракије. Посебан део би требало да буде само органска храна. Оваква тржница наравно не треба да ради само четвртком када је пазарни дан у Осечини јер она и не треба да буде намењена само Осечанцима. Покривена тржница правих пољопривредних производа треба да ради сваки дан и да буде намењена купцима из Западне Србије па и шире.

3) Зграда милиције Ради се још једном објекту који може и треба да добије другу намену. (На жалост иако није тако изгледало био је промашај покушај са Етно рестораном који треба поправити дислокацијом опреме за кухињу у објекат на Спортском центру коме управо фали кухиња.) **Зграду милиције треба унутра адаптирати и у њој сместити Завичајни музеј, којем није место у Дому културе. Смештањем у простор зграде милиције Завичајни музеј би добио услове да постане оно што је одавно требао да буде.** Уз обезбеђен стручан кадар овакво лоцирање Завичајног музеја омогућило би његову пуну афирмацију а Дому културе би се вратио потребан простор.

4) Индустријска сушара за шљиве под Марићима Иако лично мислим да шљиви није место у музеју већ у индустријским погонима, можда предлог Др Кривошејева о успостављању музеја Шљиве и није погрешан. Можда би за његову реализацију идеалан објекат био стара сушара за шљиве који је за те намене и довољно далеко и довољно близу од варошице.

Г) ПРЕДМЕТИ – ПОКРЕТНА КУЛТУРНА ДОБРА У ОПШТИНИ ОСЕЧИНА

Овде се ради о више ствари на које се не обраћа потребна пажња. Ради се о више различитих врста ствари које сигурно имају карактер покретног културног добра и наслеђа.

У првом реду ради се о **бројним предметима и алатима који су производ традиционалног сеоског живота**. Набрајање примера би се отегло и мислим да је непотребно подсећати на преслице, вретена, наћве и тд. Многи од ових предмета већ су разним каналима уништени и/или однети и/или продати ван територије Осечине. Ипак има их још доста по разним сеоским домаћинствима. Неки су сакупљени у приватним колекцијама у Осечини. Смишљеним активностима они се могу прикупити и бити основни садржај Завичајног музеја и тако служити као Јавно културно добро.

Другу групу ових предмета чине **разне справе и уређаји које су технолошки и временски превазиђене** као нпр. бископске апаратуре из Дома културе, писаће машине, шиваће машине, гештетнери, телефони, други електрични и механички уређаји, стара школска и медицинска опрема итд. којих има по установама и у породицама. Посебно наглашавам бископске апаратуре из Дома културе, јер је биоскоп био прворазредна установа културе у периоду неколико деценија после Другог светског рата. (Какву би тек имао вредност стари општински парни ваљак да је сачуван.)

Трећу групу чине **књиге старијег издања** које се из непознатог разлога избацују из народне библиотеке, а и има их пуно и у породичним библиотекама. С обзиром на значај књиге за подизање културе у годинама после Другог светског рата (подсећам на мисионарски рад Ивана Ђуке) а специјално у Осечини и између два рата, када је постојала чувена Књижница и читаоница учитеља Буде Николића, требало би сачувати макар једну полицу пробраних књига старијих издања које би биле својеврсни експонат у Завичајном музеју.

Четврту не мање значајну групу треба да чине **разни облици веза и хеклања** који се сада као нови виђају на приредбама под називом „Златне руке“, а постоје бројни стари примерци по породицама које су радиле наше мајке и баке. Неки од њих су права мала уметничка дела и обавезно би морали бити сачувани и представљени као јавно културно добро нашег краја.

Пету изузетно значајну групу чине **старе фотографије, документи и многобројне врсте исправа и чланских карата** разних организација. Овде посебно указујем на старе фотографије по породицама али и на бројна Мајсторска писма старих занатских радњи.

Шесту групу чине **медаље и ордење** које су добијали многи ратници из нашег краја које често нестају и бивају затурени због распадања породица и небриге наследника.

Даље посебно указујем на **старо оружје** на чијем прикупљању и рестаурацији већ деценијама посвећено и предано ради др Светислав Станојевић Шоле. Његова збирка по значају има републички ниво и непроцењиву вредност. Крајње је време да Општина помогне др Шолу у очувању те збирке и створи услове за њено јавно излагање у Легату или сличној институцији. О томе би наравно требало започети разговоре са Др Станојевићем.

Бројне **слике настале на ранијим сликарским колонијама** смештене су по којекаким канцеларијама, а одлична галерија зврји празна. Хитно треба најквалитетнија дела прикупити у Галерији и формирати њену сталну поставку. За потребе рада Галерије треба обезбедити посебна средства у буџету Општине. Галерија треба да приређује и повремене изложбе када сталну поставку треба привремено скинути.

Можда би се могло навести још понешто али остваривање бар половине овога што сам навео представљало би врхунски допринос култури Осечине.